

DOI: 10.7251/GFP1303082S

UDC: 347.426:620.26

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
8. maj 2013.

Datum prihvatanja rada:
27. jun 2013.

Doc. dr

**Slobodan
Stanišić**

*docent, Fakultet pravnih
nauka, Panevropski
univerzitet "Apeiron", Banja
Luka*

Prilog raspravi o opasnim stvarima i opasnim djelatnostima

Sažetak: U tekstu se objašnjavaju i razgraničavaju pojmovi „opasna stvar“ i „opasna djelatnost“, te ukazuje na zakonodavna rješenja, stavove pravne nauke i sudske prakse, te stavove autora u pogledu odgovornosti za štetu od opasne stvari i opasne djelatnosti

Ključne riječi: opasna stvar, opasna djelatnost, odgovornost, šteta

UVOD

Naglim razvojem industrijske proizvodnje u devetnaestom vijeku, koja je podrazumjevala korištenje mašina u procesu proizvodnje i angažovanje velikog broja radnika u fabrikama koji u procesu proizvodnje koriste opasna i tehnološki nesavršena oruđa, stvoren je ambijent za gotovo svakodnevno nastajanje šteta na ličnim i imovinskim dobrima ljudi.

Štete su prije svega pogadale radnike u fabrikama koji su u procesu proizvodnje koristili mašine, koje su zbog tehnološke neusavršenosti i komplikovanosti mehanizma koji ih pokreće, te mehaničke, toplotne i kinetičke energije koju razvijaju, sadržavale izuzetno opasna svojstva i štetan potencijal koji u svakom trenutku mogao izmaći čovjekovoj kontroli i biti aktiviran.

Rad i svaka druga ljudska djelatnost sa takvim opasnim mehanizmima stvarali su povećanu opasnost po imovinske i neimovinske vrijednosti.

Vjerovatnost nastanka šteta od raznovrsnih opasnih stvari i djelatnosti se svakim danom povećala, a štete koje su bile sve češće i brojnije, nametale su potrebu definitivnog preispitivanja tada važećeg sistema građanske odgovornosti za štetu zasnovanog na krivici.

U takvom ambijentu, postojeća pravila o odgovornosti, sadržana u poznatim evropskim kodifikacijama toga vremena, zasnovana na načelu „nema odgovornosti bez pogreške“, nisu bila dovoljna garancija za mnoga unesrećena i oštećena lica, jer ista, u najvećem broju slučajeva, nisu mogla dokazati krivicu poslodavca kao vlasnika opasne stvari, odnosno vršioca djelatnosti od koje potiče šteta.

Morali su se pronaći mehanizimi drugačije zaštite oštećenih za štete koje potiču od opasnih stvari i djelatnosti, uvođenjem pravila o odgovornosti bez krivice, odnosno pravila o objektivnoj odgovornosti.

Objektivna odgovornost za štetu od opasne stvari odnosno opasne djelatnosti kao posebna vrsta vanugovorne odgovornosti za štetu teško se može razumjeti bez razjašnjenja pojma opasne stvari odnosno opasne djelatnosti. U vezi sa određivanjem ovog izuzetno kompleksnog pojma, u stranoj i domaćoj pravnoj nauci su vođene mnogobrojne rasprave, koje nisu prestale ni do današnjih dana.

S druge strane, a uporedo sa pravnom naukom, sudska praksa je smjelom i svrsishodnom interpretacijom zakonskih odredaba ili pak pojedinačnih slučajeva u kojima je nastupila šteta, odigrala naročito kreativnu ulogu u bližem razjašnjavanju pojma opasne stvari odnosno opasne djelatnosti, a time i u izgradnji, razumjevanju i evoluciji objektivne odgovornosti.

POJAM OPASNE STVARI

U svakodnevnom govoru termin „stvar“ se često koristi i služi da bi se označili predmeti mrtve prirode kao što su kamen, nož, voda, struja, gas, čaša, vješalica, stolica, automobil, i slično. Međutim, u smislu odštetnog prava, navedeni pojam je širi, jer u sebi obuhvata i sve „žive organizme“ kao što su na primjer životinje, izuzev ljudi. Stvar je sve ono što materijalno egzistira, odnosno, postoji u vremenu i prostoru, a nije ljudsko biće.

Stvar je sve ono što je izgrađeno od materije, a može se registrovati preceptivnim mogućnostima ljudskog bića.

U građanskom pravu, pojam stvari takođe podrazumjeva njen materijalizovani oblik, ali pored toga i njenu egzistenciju u vremenu i prostoru, mogućnost dispozicije u pravnom prometu, kao i podobnost štetnog djelovanja.

U odštetnom pravu i to sa aspekta pravila o odgovornosti za štetu, naročito je značajan tzv. štetni potencijal stvari, odnosno mogućnost da od djelovanja neke stvari nastupi šteta.

Takve stvari, u kojima je sadržan određeni štetan potencijal koji može doći do izražaja kako zbog prirode same stvari, načina upotrebe ili samog postojanja, nazivamo **opasnim stvarima**.

Opasne stvari kroz istoriju

Istorijski posmatrano, od prvih pravnih kodifikacija, pa do današnjih dana, pojam opasne stvari se, uporedo s razvojem društvenih odnosa, kontinuirano proširivao i izgrađivao.

U robovlasničkom i feudalnom periodu ljudske istorije, opasnim stvarima su se smatrale samo one stvari od kojih su nastajale najčešće nastajale štete.

Takvim stvarima su se smatrale najčešće životinje, zgrade i eventualno neki drugi objekti ili stvari.

Tako, na primjer, Hamurabijev zakon, koji datira iz vremena od oko dvije hiljade godina prije nove ere, predviđa zgrade i brodove kao opasne stvari i propisuje objektivnu odgovornost graditelja¹ za štetu koja nastane od rušenja zgrade, odnosno brodarka², za štetu koju brod prilikom plovidbe nanese drugim licima.

Istim zakonom se pominju i neke druge stvari³ kao opasne.

Ako se ima u vidu stepen razvoja sredstava za proizvodnju u robovlasničkom periodu, a posebno činjenica da su osnovna proizvodna snaga toga vremena bile životinje, onda je sasvim razumljivo da su se životinje smatrale opasnim stvarima. Štete koje su bile u tom vremenu relativno rijetke, nastajale su pretežno od životinja.

Naravno, osim životinja, opasnim stvarima su se smatrale i zgrade i drugi objekti i to kako u rimsko doba, tako i kasnije u feudalnom periodu.

U vrijeme Lex aquilia, tačnije pred kraj trećeg vijeka prije nove ere, neki kvazi-delikti koji su predviđeni pomenutim zakonom proširili su pojam opasne stvari skoro do onoga smisla i sadržaja koji on danas ima. Naime, na osnovu tužbe pod nazivom „*actio de positis et suspensis*“ se odgovaralo po objektivnom principu za štetu koja nastane od pada stvari koje su postavljene na prozore, balkone ili zidove zgrada.

Po istom principu se odgovaralo i za štetu koja nastane izbacivanjem stvari ili prolivanjem tekućina iz stana i to na osnovu tužbe pod nazivom „*actio de eiectis vel effusis*“

Dakle, slobodno možemo reći da je pojam opasne stvari začet još u dalekoj prošlosti, u vrijeme prvih kodifikacija. Još u to vrijeme su pravници imali u vidu da stvari mogu biti opasne u zavisnosti od njihovog položaja, načina korištenja, nepredvidive prirode ili samog postojanja.

¹ Vidi paragraf 232 Hamurabijevog zakonika

² Vidi paragraf 240 Hamurabijevog zakonika

³ Tako je paragrafom 218 Hamurabijevog zakonika bila predviđena kazna za hirurga koji prilikom operacije upotrijebi bronzani bodež pa usljed toga nastupi smrt pacijenta. (Citirano prema, D.Napijalo, Pojam i značaj “opasne stvari” u zakonskim tekstovima starih naroda, Advokatura, časopis Advokatske komore Srbije, br.2, str.44, Beograd, 1978 g.)

Gotovo sve kodifikacije građanskog prava, među kojima i one koje i danas postoje, smatraju životinje, zgrade i druge predmete opasnim, propisujući za štete koje nastaju od njih objektivnu odgovornost.

U XIX i XX vijeku koji je karakterističan po snažnom razvoju novih društvenih i proizvodnih odnosa, dolazi do proširenja i uopštavanja pojma opasne stvari, tako da se pod taj pojam gotovo svaku stvar koja je obzirom na postojanje, karakteristike, način upotrebe i položaj podobna da pričinii štetu.

Pojam opasne stvari u jugoslovenskom pravu

Kada govorimo o jugoslovenskom pravu, to znači da mislimo na pravnu nauku, sudsku praksu i legislativu bivše SFRJ, kao i na pravo zemalja nastalih na njenoj državno-pravnoj teritoriji nakon disolucije SFRJ.

Jugoslovensko odštetno pravo je bilo izloženo snažnom uticaju dva različita pravna režima regulisanja odgovornosti za štete od opasnih stvari - njemačkog i francuskog. Njemačko pravo je, posebnim zakonskim propisima regulisalo odgovornost za štete od određenih opasnih stvari, kao na primjer odgovornost za štete od željeznica, za štete od automobila, za štete od brodova, za štete od vazduhoplova, štete od atomske energije i sl.

Nasuprost njemačkom pravnom sistemu, francusko pravo je težilo da stvori jedno generalno pravilo o odgovornosti za štetno djelovanje stvari.

Uticaj njemačke pravne nauke i sudske prakse, a posebno austrijske legislative u materiji odgovornosti za štete od određenih masovnih opasnih stvari, kao što su, na primjer, automobili i željeznica, je bio veoma snažan, kako za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, tako i u novoj jugoslovenskoj socijalističkoj državi nastaloj nakon drugog svjetskog rata gotovo sve do donošenja ZOO.

Istovremeno, zanačajan prodor su učinili francuska i sovjetska pravna doktrina i to uticajem na domaću pravnu nauku, sudsku praksu i legislativu, a što se posebno prepoznaje kroz stvaralačku ulogu jugoslovenske sudske prakse⁴ u periodu do donošenja ZOO.

U jednom slučaju štete od motornog vozila, naša sudska praksa još jasnije određuje pojam opasne stvari i razloge uvođenja odgovornosti bez krivice, zauzimajući stav da preduzeće ne odgovara za štetu koju je pričinilo njegovo vozilo trećem zbog toga što je za vozača postavilo nesposobnu osobu (culpa in eligendo), već zbog toga što je šteta pričinjena motornim vozilom kao opasnom stvari „koja radi svoje brzine i radi svoje konstrukcije predstavljaju, sama po sebi, povećanu opasnost za osobe koje se sa tim vozilima služe ili

⁴ Tako je Vrhovni sud FNRJ u svojoj odluci br. B.Z.11/47 od 27 juna 1947 godine prvi put proglasio vlasnika opasnog oruđa odgovornim za štetu po objektivnom principu. „Princip odgovornosti za štetu samo pod uslovom krivice ne može se primeniti u slučajevima kada je šteta prouzrokovana oruđem koje sobom, pod uslovima redovne pravno-dopuštene i socijalno korisne upotrebe, stvara povišenu opasnost po okolinu. Radi zaštite ličnih i imovinskih prava građana nužno je da postoji odgovornost za štetu na osnovu samog fakta da je šteta nastala samo upotrebom oruđa koje sobom stvara povišenu opasnost za okolinu.“ (Citirano prema D.Kostić, Pojam opasne stvari, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1975.g..107, fusnota br.40)

koje sa njima dolaze u doticaj. Nemoguće je predvidjeti i izbjeći sve opasnosti u koje dolaze razne osobe kada su u prometu motorna vozila, jer te opasnosti nastaju često iz sasvim mehaničkih razloga koji su unaprijed nepoznati.

Za ovakve slučajeve nije dovoljna odgovornost po ličnoj krivnji vozača, jer se ona često ne može utvrditi.⁵

Upravo zahvaljujući sudskoj praksi i pravnoj nauci u novoj Jugoslaviji do donošenja ZOO, a i nakon toga, postepeno je nastajao jedan nov i originalan pristup određivanju pojma opasne stvari koji, po mnogima, odražava svojevrsnu ravnotežu između njemačkog i francuskog režima regulisanja pojma opasne stvari.

Jugoslovenska pravna nauka i sudska praksa su saglasni da sve stvari nemaju karakter opasnih stvari, već da postoje određeni uslovi opšteg karaktera koji ih čine takvim u najvećem broju slučajeva.

Ti uslovi se odnose bilo na samo postojanje, prirodu i svojstva stvari, te položaj i djelovanje stvari i predstavljaju činjenični aspekt sudskog silogizma o pojmu opasne stvari.

To znači da sud prilikom utvrđivanja postojanja gore navedenih uslova, u stvari utvrđuje pravno relevantne činjenice, kao što su, na primjer, odgovori na pitanja: da li je stvar u konkretnom slučaju imala takav položaj koji je u konkretnom kauzalnom neksusu mogao dovesti do nastupanja štete, da li je stvar imala takve osobine i sadržavala u sebi takav štetan potencijal čije oslobađanje je u konkretnom slučaju dovelo do nastupanja štete i slično.

Međutim, pojam opasne stvari nema karakter statičnog i trajnog pravnog pravila koje u sebi sadrži skup uslova apsolutnog karaktera čije ispunjenje u određenom slučaju automatski dovodi do zaključka da se radi o opasnoj stvari i povlači odgovornost po objektivnom principu.

Naprotiv, pojam opasne stvari je promjenljiv i fleksibilan, tako da se u svakom konkretnom slučaju, procjenom pravnorelevantnih činjenica, pojedinačno prosuđuje da li se neka stvar, zbog postojanja tih činjenica, smatra opasnom ili ne.

Pojam opasne stvari se određuje i u zavisnosti od trenutka prosuđivanja postojanja uslova koji ga bitno određuju, te „društvenih prilika, kao i shvatanja sredine o tome da li svojstva određene stvari istu čine opasnom.“⁶

Smatramo da je karakter pojma opasne stvari najbolje objasnio prof. Konstantinović navodeći da se „ne radi o preciznom kriterijumu, već o jednoj gipkoj direktivi, pomoću koje sudija treba da vrši potrebna poređenja i u svakom slučaju utvrdi da li se radi o opasnoj stvari ili ne. Kao i pojam krivice i pojam opasne stvari ili „povećane opasnosti“

⁵ Vidi odluku Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine br.GŽ.10/49, Zbirka odluka Vrhovnih sudova 1945-1952, str.150, reg.br.133 (D.Kostić, op.cit.str.108)

⁶ D.Kostić, op.cit, str.109

*je jasan, ali ne i krut. To je jedan od onih opštih pojmova koji sa promjenjenim prilikama mogu dobiti i drugu sadržinu.*⁷

Neki naši autori smatraju da je „određivanje pojma opasne stvari **faktičko pitanje** o kome se, zavisno od svakog konkretnog slučaja, izjašnjava sud koji u tom slučaju sudi.“⁸

Međutim, sa iznesenim stavom se ne bismo mogli u potpunosti složiti.

Naime, zaključivanje suda o tome da li se neka stvar smatra opasnom ili ne, po našem mišljenju nije faktičko (činjenično), već pravno pitanje.

Faktičko pitanje u procesu stvaranja zaključka suda da li se neka stvar u konkretnom slučaju smatra opasnom stvari, predstavlja samo utvrđivanje onih činjeničnih okolnosti vezanih za konkretnu stvar na nivou uslova, kao što su na primjer postojanje, priroda i svojstva stvari, te njen položaj i dejstvo.

Pravnorelevantne činjenice za određivanje pojma opasne stvari

Pravnorelevantne činjenice koje su sudska praksa i pravna nauka označili kao **uslove** na osnovu kojih će se smatrati da li je neka stvar opasna ili ne, te da li će se građanska odgovornost za nastalu štetu u datom slučaju prosuđivati po objektivnom ili pak subjektivnom kriteriju su: **postojanje, priroda i svojstva stvari, te položaj i djelovanje stvari.**

Pri tome uvijek treba imati u vidu i činjenicu da će postojati i takvi slučajevi kada će u okviru jednog štetnog događaja istovremeno postojati samo neke ili pak sve gore navedene pravnorelevantne činjenice koje bitno određuju pojam opasne stvari, pa se tako može desiti da je neka stvar opasna i s obzirom na svoje osobine, položaj i djelovanje.

Postojanje, priroda i svojstva stvari

Neke stvari su same po sebi opasne jer samim faktom postojanja, svojom prirodom i karakteristikama stvaraju povećanu opasnost za okolinu.

Tu prije svega spadaju stvari koje po svojoj prirodi ugrožavaju ljude i imovinu jer u sebi sadrže visok štetan potencijal.

Kao primjer za ovakve stvari koje su kao opasne verifikovane u sudskoj praksi, možemo navesti određena hemijska jedinjenja⁹ koja su osobena po burnim hemijskim reakcijama, kao što je slučaj sa eksplozivom, kalcijum karbidom, gašenim krečom i raznim

⁷ M.Konstantinović, Obligaciono pravo, str.153-154

⁸ D.Kostić, ibidem, str.109

⁹ Tako je eksploziv smatran kao opasna stvar u presudi Vrhovnog suda Srbije br.Gž.1296/96 od 21.02.1957 godine, Zbirka sudskih odluka 1957 g. str.100; kalcijum karbid (karbid) je smatran za opasnu stvar u presudi Vrhovnog suda Vojvodine br.Gž.568/81, objavljenoj u Glaniku Advokatske komore Vojvodine br.4/62, str.29, dok je gašeni kreč proglašen opasnom stvari u presudi Vrhovnog suda Vojvodine br.Gž.65/72 od 28.09.1972 g, objavljenoj u Zbici sudskih odluka br.9-10/1973, str.613 (citirano prema Nikola Mihailović, Objektivna odgovornost za štetu, Zbornik radova sa Savjetovanja "Prouzrokovanje štete i njena naknada", str.16, izdanje Perimex- Budva, 1998 godine.)

stvarima koje u sebi sadrže takva jedinjenja, kao što su na primjer bombe¹⁰, granate¹¹ i drugi rasprskavajući materijal, te lako zapaljive materije kao što su na primjer benzinske pare,¹² zemni gas, gas za domaćinstvo i slično, te konačno životinje i to posebno one divlje.

Isti tretman imaju i stvari koje su tako konstruisane da u sebi sadrže komprimiran vazduh, gas pod pritiskom, stvari koje služe za akumulaciju enormnih količina vode ili drugih tekućina i stvari.

Kao primjer možemo navesti plinske boce za domaćinstvo, boce sa soda vodom,¹³ rezervoare tečnog gasa, rezervoare benzina i kerozina, bazene, vodozahvate pitke vode, silose za skladištenje žita, silose za separaciju šljunka, akumulaciona jezera¹⁴ i slično.

Opasnim stvarima na osnovu samog postojanja i prirode stvari treba smatrati i određene stvari koje su rezultat djelovanja izvjesnih prirodnih i vještačkih izvora energije, pod uslovom da su u vlasti čovjeka i da se čovjek njima služi.

Ovdje je riječ prije svega o električnoj energiji, te toplotnoj, atomskoj i drugim vrstama energije koje čovjek potpuno ili djelimično kontroliše i koristi.

Tretman opasne stvari po postojanju, prirodi i svojstvima, u sudskoj praksi je dat i svim onim stvarima ili pak mehanizmima koje se koriste za stvaranje, držanje, prenos i transformisanje električne i druge energije, kao i predmetima i mehanizmima koji za svoje funkcionisanje koriste navedenu energiju.¹⁵

¹⁰ Vrhovni sud Jugoslavije, u svojoj presudi br.Rev.145/69 od 10.06.1969 godine, objavljenoj u Zbirci sudskih odluka – knjiga XV, sveska I, sent.br.26, presudio je da za štetu koju pretrpi vojnik na vojnoj vježbi pri rukovanju ručnom bombom odgovara država prema objektivnom principu - (citirano prema D.Kostić, op.cit. str.122)

¹¹ Vidi presudu Vrhovnog suda Jugoslavije br.26/70 od 10.03.1970 objavljenu u Zbirci sudskih odluka knjiga XV, sveska II, str.133, odluku istoig suda br.Rve.370/63 od 20.05.1963 objavljenu u Zbirci sudskih odluka knjiga IX, sveska I, str. 34, kada je utvrđena objektivna odgovornost države za štetu od eksplozije topovske granate (citirano prema D.Kostić, op.cit.str.122), kao i sličnu odluku Vrhovnog suda Hrvatske br.Gž.1109/69 od 08.07.1969 objavljenu u Zbirci sudskih odluka, god 1970, str.133 (citirano prema N.Mihailović, navedeno djelo, strana 16.)

¹² Vidi odluku Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, br.Gž.647/56 od 20.05.1957 godine-citirano prema D.Kostić, op.cit, strana 122.

¹³ Vidi presude Vrhovnog suda AP Vojvodine br.Gž.170/59 od 09.03.1960 godine i presudu Saveznog vrhovnog suda br.Rev.3881/62 od 25.12.1962 godine, prema kojima navedeni sudovi smatraju flašu pod pritiskom koja je napunjena soda vodom, opasnom stvari. Prema stanovištu izraženom u navedenoj presudi do eksplozije takve flaše je moglo doći i kod normalnog punjenja i normalno proizvedenog stakla, kao usled nekog spoljnjeg mehaničkog dejstva, tako i usled tehnoloških nedostataka u proizvodnji stakla. ...”u napunjenoj soda-flaši se krije latentno povećana opasnost, čak i onda kada se flaša normalno koristi.” (citirano prema D.Kostić, op.cit, strana 122-123).

¹⁴ Vidi presudu Višeg privrednog suda u Beogradu, Gž.2040/94 od 10.10.1994, Izbor sudske prakse, “Glosarijum” Beograd, 1995, str. 106-127 (citirano prema N.Mihailović, navedeno djelo, strana 17.)

¹⁵ Vidi odluke Vrhovnog suda NR Srbije Gž.622/49 od 09.05.1949, Vrhovnog suda FNRJ bz. 7/50 od 10.02.1950 godine, Vrhovnog suda Hrvatske br.Gž.34/53 od 29.06.1953 godine, Vrhovnog suda Srbije br. Gž.357/55 od 19.04.1955 godine, prema kojima elektroprovodnici, transformatori i određene mašine koje koriste električnu energiju za rad, predstavljaju opasne stvari (citirano prema, D.Kostić, op.cit, strana 122-123.

Zbog toga, ako šteta nastane, na primjer, od žičane ograde priključene na električnu struju,¹⁶ električne mreže¹⁷, dalekovoda,¹⁸ trafo stanice¹⁹ i transformatora, električne sijalice, akumulacione brane²⁰, od vode ispuštene iz akumulacionog jezera ili bazena, od toplotnih uređaja i instalacija²¹, od eksplozije boce sa soda-vodom, flaše sa kiselom vodom ili pivom, od pada lifta u zgradi, od eksplozije ekrana televizora, od električnog ili mehaničkog sjekača drveta ili željeza, smatraće se da je nastala od opasne stvari.

Atomska energija i uređaji koji služe za proizvodnju, pretvaranje i prenos navedene energije, takođe se smatraju opasnim stvarima po svojoj prirodi.

Naročito opasna svojstva ima tzv. radioaktivno zračenje koje nastaje kao posljedica cijepanja atomskog jezgra, a jednako tako i uređaji, oruđa i oružja koja za svoj rad i dejstvo koriste atomsku energiju.

Za ove opasne stvari i djelatnosti u vezi sa navednim stvarima, zakonodavstva većine zemalja u svijetu predviđa pooštrenu objektivnu odgovornost kod koje su egzoneracioni razlozi svedeni na minimum.²²

Za štete od dejstva ove vrste opasnih stvari postoji pretpostavka apsolutne uzročnosti koja se stoga ne može i obarati.

U pravnoj teoriji²³ postoje gledišta da i putevi predstavljaju opasne stvari.

Prema njima, put može imati karakter opasne stvari, ali samo dok se na njemu odvija javni saobraćaj, jer se samo u uslovima korištenja odnosno upotrebe puteva od strane njegovih imalaca može stvoriti takav ambijent u kojem može nastupiti šteta koja potiče od puta kao opasne stvari.

Kada su u pitanju putevi, povećana opasnost nastanka štete za okolinu, kao bitan kvalifikativ za pojam svake opasne stvari, manifestuje se u naročito i neuobičajeno opasnim svojstvima konkretnog puta (nagibi, duge i nepregledne krivine, dionice puta ili pojedini

¹⁶ Vidi odluku Vrhovnog suda BiH, Rev.57/82 od 31.05.1982, objavljenu u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda BiH, br.3, za 1982 godinu, strana br.6

¹⁷ Vidi odluku Vrhovnog suda Makedonije, Gž.877/77 od 20.03.1977 godine, objavljenu u časopisu Informator, br.2562/78 od 28.09.1978 godine

¹⁸ Vidi odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev.4326/92 od 04.03.1993 godine objavljenu u Biltenu Okružnog suda u Beogradu br.41-42 za 1994 godinu,

¹⁹ Vidi odluku Vrhovnog suda BiH, Rev.61/79 od 02.02.1979, objavljenu u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda BiH, br.1, za 1979 godinu, strana br.42

²⁰ Vidi odluku Višeg privrednog suda u Beogradu, Gž.2040/94 od 10.10.1994 godine (citirano prema N.Mihailović, op.cit strana 17).

²¹ Vidi odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev.215/87 od 13.02.1987, Biltenu Vrhovnog suda Srbije br.3/87 strana 21,

²² Opširnije kod : D.Stojanović, Odgovornost za naknadu genetičkih, anonimnih i zakasnelih atomskih šteta, str.53, 57-58, Beograd, 1967

²³ B.Vizner, "Komentar Zakona o obveznim(obligacionim) odnosima" knjiga 2 str.800-802, Zagreb 1978 S.Mihajlović, "Pojam opasne stvari", Glasnik 1971, II 1,2; B.Kale: "Cesta kao opasna stvar i odgovornost organizacije koja njome upravlja", Split, 1970 S.Stanišić, "Ogledi iz građanskog prava", I izdanje, str.157, Banja Luka, 2005

na mjesta na kojima se često događaju saobraćajne nesreće - tzv. crne tačke, oštećenja na kolovozu, odsustvo saobraćajne signalizacije, iznenadne i neočekivane prepreke na cesti, odron, iznenadna i neočekivana poledica itd.

Posebnu kategoriju opasnih stvari pod određenim uslovima, čine i proizvodi sa nedostatkom koji je nastao u procesu proizvodnje, obzirom da i ovakve stvari mogu dovesti do štete na imovinskim i neimovinskim dobrima ljudi, kao korisnicima takvih proizvoda.

Ipak, svojstvo opasnosti imanentno je svim opasnim stvarima, ali ne i svim stvarima sa nedostatkom.

Naime, kod stvari sa nedostatkom svojstvo opasnosti nije imanentno za sve predmete koji pripadaju toj vrsti proizvoda, već se opasnost vezuje samo za jednu stvar odnosno jedan proizvod iz te grupe, a uzrok te opasnosti se nalazi u nekom nedostatku koji baš ta konkretna stvar odnosno proizvod ima.

Dakle, pojam stvari sa nedostatkom se ne bi mogao poistovjetiti sa pojmom opasne stvari, uz napomenu da ima proizvoda koji se mogu okarakterisati i kao opasne stvari i kao stvari sa nedostatkom, što može stvarati probleme u praksi prilikom prosuđivanja odgovornosti za štete od takvih stvari.

Zbog toga se pridružujemo onim shvatanjima i zakonodavnim rješenjima koja smatraju da se odgovornost za štete od stvari sa nedostatkom treba rješavati po pravilima o vanugovornoj objektivnoj odgovornosti, jer su tada potrošači kao oštećena lica bolje zaštićeni, a isključene su uobičajene teškoće u vezi sa eventualnim dokazivanjem krivice proizvođača stvari sa nedostatkom.

Položaj stvari

Stvar može imati opasna svojstva i s obzirom na položaj koji zauzima u prostoru.

Dakle, položaj određene stvari, koja inače, po svojoj prirodi i svojstvima nije opasna, može je učiniti opasnom.

Poziciona opasnost stvari je davno uočena i pravno regulisana već u pravnim sistema starih naroda. Tako je, na primjer, još rimsko pravo poznavalo i regulisalo slučajeve odgovornosti vlasnika stana za štete pričinjene padom ili izbacivanjem predmeta, materija ili tekućina iz stana, odgovornost vlasnika za štete od građevina i zgrada.

Zamislimo samo koliko mogu biti opasni saksija sa cvijećem na ivica prozora, flaša ili neki drugi predmeti nepromišljeno postavljeni na balkonu višespratnice u slučaju da padnu na prolaznike ili pak koliko su opasni stolica koja se nalazi na neosvjetljenoj i neograđenoj terasi, te koliko može biti opasno neosvjetljeno stepenište.

Zamislimo koliko može biti opasan snijeg na krovu kuće koji zbog iznenadnog povećanja temperature počne da se topi, te usljed toga neočekivano padne na tlo ispred kuće.

Jednako tako, po položaju je opasna stvar i automobil koji je parkiran na dijelu puta sa velikim nagibom obzirom da postoji realna opasnost i mogućnost da u jednom trenutku otkáže mehanizam parkirne kočnice na automobilu i time prouzrokuje nekontrolisano kretanje navedene stvari.

Opasnih stvari po položaju ima svuda oko nas i mogli bismo ih nabrajati u nedogled.

Ovdje ćemo pomenuti samo neke slučajeve iz sudske prakse radi boljeg razumjevanja ove pravno relevantne činjenice u određivanju pojma opasne stvari.

Domaća sudska praksa je verifikovala znatan broj slučajeva stvari opasnih po položaju²⁴ i to pretežno povodom šteta u korištenju građevina i zgrada.

Tako je prema presudi Vrhovnog suda Jugoslavije br.Rev.3729/62 od 14.06.1963, vlasnik zgrade odgovarao za štetu od stvari opasne po položaju u slučaju pada prolaznika u podrumski otvor na ulici, a prema presudi Vrhovnog suda BiH Gž.12/56 od 29.02.1956 godine, u slučaju pada nekog lica u otvor od lifta.

Prema presudi Vrhovnog suda Jugoslavije br.Rev.143/67 od 18.07.1967 godine, Gradska javna tržnica je odgovarala zbog povrede prolaznika koji je stajalo kraj tezge čija je betonska ploča pala.²⁵

Za štetu zbog opasnog položaja stvari se odgovaralo i slučajevima pada stabla koje je bilo staro preko 100 godina, pada neispravnog lifta u stambenoh zgradi, pada u nezaštićenom rupu u trotoaru, štetu od nezaštićenih stepenica i sl.

U našoj pravnoj teoriji²⁶ i sudskoj praksi²⁷ je posebna pažnja posvećena stepeništima u zgradama kao poziciono opasnim stvarima.

Izražena su različita mišljenja u pogledu ocjene opasnog karaktera ovih djelova građevina i to počev od gledišta da se stepeništa uvijek smatraju opasnim stvarima po položaju, pa do gledišta da se samo pokretne stepenice smatraju stvarima opasnim po položaju.

Po našem mišljenju, nije prihvatljiva niti jedna od iznesenih krajnosti.

Smatramo da je ocjena opasnosti ovih stvari ipak rezervisana za svaki poseban slučaj, što znači da sud u svakom konkretnom slučaju štete ima obavezu istraživanja svih okolnosti relevantnih za ocjenu njihove pozicione opasnosti.

²⁴ Vidi rješenje Saveznog Vrhovnog suda br.Rev.49/58 od 25.02.1958 godine prema kojem je vlasnik odgovarao za štetu od opasne stvari zbog opasnog položaja bačve, Zbirka sudskih odluka, knjiga III, sveska 1, str.59.

²⁵ Citirano prema, D.Kostić, op.cit, str.112

²⁶ Opširnije, D.Kostić, op.cit, str.114-115

²⁷ Vidi presudu Vrhovnog suda Jugoslavije br.Rev.1667/65 od 17.12.1965 i presudu Saveznog vrhovnog suda br.Rev.1517/59 od 12.03.1960 godine, prema kojima se stepenice smatraju opasnim stvarima, (citirano prema D.Kostić, op.cit, str.114) . Ipak, investitori poslovnih zgrada su u navedenim slučajevima proglašeni odgovornim po subjektivnom principu, tj.principu pretpostavljene krivice (primjedba autora)

Djelovanje stvari

Većina stvari, inače bezopasnih, postaju opasnim tek kada se stave u pogon, kada se počnu koristiti odnosno upotrebljavati.

U današnje vrijeme smo okruženi bezbrojnim mehanizmima i uređajima kojima se svakodnevno služimo.

Opasnost navedenih mehanizama sadržana je upravo u njihovom štetnom potencijalu koji dolazi do izražaja samo za vrijeme dok ti mehanizmi rade.

Opasnost stvari po djelovanju se može najjednostavnije objasniti na primjeru motornih vozila kao najmasovnijih opasnih stvari današnjice.

Pod pojmom motornog vozila treba podrazumjevati sva vozila koja se kreću snagom vlastitog motora uključujući tu i priključna vozila, pa i skup vozila.

Tu bi spadali putnički automobili, teretna vozila, autobusi, motocikli, bicikli sa motorom, tramvaji, trolejbusi, motokultivatori, radne mašine-kombajni, kosačice, valjci, finišeri, viljuškari i slično.

Sva navedena vozila su opasne stvari sa aspekta odgovornosti imaoca tih stvari.

Motorno vozilo je opasno zbog pogona koji ga pokreće, mase koju posjeduje, brzine koju razvija, stvari koje prevozi i slično, što sve rezultira visokim štetnim potencijalom, odnosno velikom opasnošću za imovinska i neimovinska dobra ljudi.

Naime, motorno vozilo je opasna stvar, prije svega, ako je stavljeno u pogon, odnosno pokret, kada svojom snagom (masom i kinetičkom energijom) stvara rizik nastupanja štete po lica i stvari, bez obzira na pažnju i pravilno korištenje od strane njegovog imaoca.

Naravno, ono može biti opasna stvar i kada nije u pogonu, već u stanju mirovanja, ali šteta koja je u tom slučaju nastala od motornog vozila nije posljedica njegovih opasnih svojstava o kojima je gore bilo riječi (masa, kinetička energija), već položaja u kojem se nalazi.

Kao primjer možemo navesti nepravilno zaustavljanje odnosno parkiranje.

Jugoslovenska sudska praksa²⁸ je bila veoma kreativna u određivanju šta sve spada u pojam opasne stvari i opasne djelatnosti, a pogotovu ako štete potiču od motornih vozila.

Pogriješili bi kada bi tvrdili da je automobil opasna stvar sama po sebi, dakle kada ne bi pomenuli njegovu upotrebu, odnosno korištenje.

²⁸ Tako se u presudi Vrhovnog suda Hrvatske, Gž.3078/65 od 10.02.66 navodi: «...motorno vozilo predstavlja opasnu stvar s povećanom opasnosti uvijek dok se nalazi u pokretu, bez obzira da li se kreće javnim putem.» «Opasnu djelatnost predstavlja rad mašina na parni, benzinski ili plinski pogon: željeznice, benzinski motori, automobili, vršalice», navodi se u odlukama Vrh.suda Jugoslavije Br.Gž.107/66 od 10.03.67, Vrh.suda BiH, Gž.1190/70 od 29.06.71, Vrh.suda Slovenije Pž.172/73 od 08.03.73

Tek u tom slučaju se za štetu od motornog vozila odgovara po objektivnom principu.

U slučaju da je vozilo van pogona, a od njega nastane šteta, odgovara se po subjektivnom principu.²⁹

Opasnom stvari na osnovu djelovanja odnosno upotrebe stvari, pored motornih vozila, sudska praksa smatra gotovo sve vrste mašina poput parne mašine³⁰, hidraulične prese³¹, motorne testere,³² vršalice³³ i sve vrste vozila kao što su željeznica³⁴, motorni voz³⁵, konjska zaprega,³⁶ žičara³⁷ i slično.

Iz izloženog je vidljivo da je pravnorelevantna činjenica djelovanja stvari od odlučnog značaja za ocjenu da li se konkretna stvar smatra opasnom ili ne.

Međutim, istovremeno se postavlja pitanje koliki je njen domašaj, odnosno ima li ona relativan ili pak apsolutni karakter, tj. da li se stvar koja ne djeluje odnosno koja nije u upotrebi smatra opasnom stvari?

Prihvatajući tzv.apsolutni domašaj ove pravnorelevantne činjenice, mogli bismo izvesti zaključak da su stvari poput automobila, broda, vršalice, električne pile, mehaničkog čekića, automatske prese i slično, opasne samo dok rade, djeluju odnosno dok su u upotrebi, obzirom da samo tada dolaze do izražaja njihova opasna svojstva i štetni potencijal.

Nasuprot prednjem, kada gore navedene stvari nisu u upotrebi, one nisu opasne, izuzev onih slučajeva kada se opasnost ovih stvari prosuđuje po pravnorelevantnoj činjenici položaja koje zauzimaju u prostoru ili pak po pravnorelevantnoj činjenici opasne prirode i opasnih svojstava koji su imanentni samoj stvari.

²⁹ «Parkiran kamion čiji motor nije u pogonu, ne smatra se opasnom stvari i za štetu koja je nastala zbog nepropisno parkiranja vlasnik vozila odgovara po principu krivice.» Vrh.sud Jugoslavije, Rev.147/69 od 01.07.69, Zbirka sudskih odluka, knjiga14 sv.4 br.458 i knjiga 15 , sv.1, br.27

³⁰ Vidi odluku Vrhovnog suda Srbije br.Gž.443/72 od 11.02.1972 godine objavljenu u Zborniku sudske prakse br.7.8 iz 1972 g, str.491,

³¹ Vidi odluku Vrhovnog suda Hrvatske br.Gž.1824/68 , objavljenu u Pregledu Vrhovnog suda Hrvatske iz 1968 godine, tačka 114,

³² Vidi odluku Vrhovnog suda Hrvatske br.Gž.1602/68 , objavljenu u Pregledu Vrhovnog suda Hrvatske iz 1968 godine, tačka 114,

³³ Vidi odluku Vrhovnog suda Srbije br.Gž.468/57 objavljenu u Zbirci sudskih odluka III/1, tačka 56,

³⁴ Vidi odluku Vrhovnog suda Jugoslavije br.Gž.107/66 od 10.03.1967, objavljenu u Zbirci sudskih odluka za 1967, strana 40,

³⁵ Vidi odluku Vrhovnog suda BiH Gž.118/85 od 21.06.1985 , objavljenu u časopisu Privreda i pravo, br.9-10 za 1986, strana 515

³⁶ Vidi odluku Višeg suda u Subotici Gž.811/85 od 02.12.1985 godine, objavljenu u Biltenu Vrhovnog suda Vojvodine, br.2-3 za 1986 godinu, str.47,

³⁷ Vidi odluku Vrhovnog suda Hrvatske , Gž.1625-75 od 02.03.1976 godine, citirano prema knjizi Borisa Strohsacka, Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti, II, str.1 in 2.

OPASNE STVARI I OPASNE DJELATNOSTI PO ZAKONU O OBLIGACIONIM ODNOSIMA

Za razliku od Skice za Zakonik o obligacijama i ugovorima³⁸, važeći Zakon o obligacionim odnosima ne daje definiciju pojma opasne stvari, već se posredno i to samo iz nekih odredaba³⁹ može zaključiti da zakonodavac pravi razliku između opasnih i bezopasnih stvari, odnosno između stvari od kojih potiče povećana opasnost štete za okolinu i onih stvari od kojih ne potiče takva opasnost.

Zakonodavac, naime, propisuje objektivnu odgovornost samo za štete nastale od stvari ili djelatnosti od kojih potiče „povećana opasnost štete za okolinu.“

Dakle, šteta može nastupiti od stvari ili djelatnosti koje nisu uopšte opasne, ili pak od stvari i djelatnosti koje nisu toliko opasne da od njih prijete ili potiče povećana opasnost štete za okolinu, u kom slučaju se neće primjeniti odgovornost bez obzira na krivicu, već pravila o subjektivnoj odgovornosti.

Izbjegavajući svako konkretnije i bliže određivanje pojma opasne stvari i opasne djelatnosti, zakonodavac, u stvari, uzročno povezuje pojam stvari i pojam djelatnosti za opšti pojam „povećana opasnost“, smatrajući opasnim stvarima i djelatnostima samo one od kojih već potiče povećana opasnost štete, dakle one stvari i djelatnosti koje stvaruju povećan rizik nastupanja štete.

Pri tome, kada govori o povećanoj opasnosti štete za okolinu, zakonodavac, ne misli na apstraktnu opasnost štete koja može hipotetički nastupiti, već na konkretnu opasnost koja već postoji i koja je nastupila zbog već stvorenog rizika nastalog od samog postojanja ili svojstva, položaja ili upotrebe određenih stvari odnosno vršenja pojedinih djelatnosti.

U tom smislu treba shvatiti pojam „povećana opasnost“ koji upotrebljava zakonodavac, a u vezi s tim i pojam „opasne stvari“ i „opasne djelatnosti“ koji se koristi u ZOO.

Smatramo da je ovako regulisanje pojma opasne stvari i opasne djelatnosti vezivanjem za sintagmu „povećane opasnosti od štete po okolinu“ nepotpuno, suviše uopšteno i neodređeno, te da stoga dovodi do neopravdano ekstenzivnog tumačenja zakonskih odredaba kojima se reguliše objektivna odgovornost za štete od opasnih stvari i djelatnosti.

U sudskoj praksi i pravnoj teoriji je primjetna nekontrolisana tendencija proglašavanja gotovo svake stvari i djelatnosti za opasnu.

Ovako regulisanje pojma opasne stvari i djelatnosti, bez navođenja barem okvirnih činjeničnih pretpostavki koje bitno određuju pojam takvih stvari i djelatnosti odnosno pretpostavki koje bitno određuju pojam tzv. povećane opasnosti, je svojevrsan „circulus vitiosus“ u koji je zakonodavac upao, odbacivanjem rješenja koje je svojevremeno bilo

³⁸ „Ima onik stvari, pokretnih ili nepokretnih, čiji položaj ili upotreba, ili osobine, ili samo postojanje predstavljaju povećanu opasnost štete štete za okolinu (opasne stvari), odgovara za štetu koja potiče od njih.“ (čl.136 st.1)

³⁹ “Za štetu od stvari ili djelatnosti od kojih potiče povećana opasnost štete za okolinu odgovara se bez obzira na krivicu.” (čl.154 st.2)

predloženo u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima čiji je autor naš poznati naučnik Prof.Mihajlo Konstantinović.

Valja napomenuti da je bilo pokušaja da se ova greška ispravi u okviru prijedloga izmjena ZOO iz 1993 godine.

Tada je prema Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama ZOO, u tekst čl.173 ZOO trebala biti unesena definicija opasne stvari i to upravo na onaj način kako je pojam opasne stvari odredio Prof. Konstantinović u čl.136 st.1 Skice za Zakonik o obligacijama i ugovorima, ali se od ovoga odustalo, čime je zadržano postojeće zakonsko rješenje koje najvećim djelom ostavlja sudskoj praksi da od slučaja do slučaja zaključuje da li se radi o opasnoj stvari ili opasnoj djelatnosti.

Međutim, rješenjima koje u pogledu određivanja pojma opasne stvari daju Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima i važeći ZOO, mogu se staviti ozbiljni prigovori, obzirom da su oba rješenja nepotpuna, tako da djeluju kao započeto, a nedovršeno djelo.

Naime, slažemo se prof. Konstantinovićem i sa gotovo vladajućim stavom naše sudske prakse, da su valjano utvrđene pravnorelevantne činjenice koje se odnose na položaj, upotrebu, osobine ili samo postojanje stvari, sasvim dovoljne za određivanje pojma opasne stvari u smislu odgovora na pitanje da li takva stvar predstavlja povećanu opasnost štete za okolinu.

Međutim, ne slažemo se sa tezom da je pojam opasne stvari širi od pojma opasne djelatnosti i da je slijedom toga u pojmu opasne stvari sadržana i opasna djelatnost.⁴⁰

Ne slažemo se ni sa sličnom, ali pravilnijom tezom u našoj pravnoj nauci⁴¹, da su pojmovi opasne stvari i opasne djelatnosti u odnosu subordinacije, prema kojoj je pojam opasne djelatnosti podređen pojmu opasne stvari.

Rezultat ovakvih teza, u konačnom, teži izjednačavanju pojmova opasne stvari i opasne djelatnosti, što ipak nije tačno, jer se niti jezički niti sadržinski, očigledno ne radi o istim pojmovima.

Naime, iako ima mnogo djelatnosti u okviru kojih se služimo opasnim stvarima (na primjer vojna vježba, distribucija električne energije, prevoz putnika i robe motornim vozilima, željeznicom ili avionima, rad sa mašinama i slično), postoje i djelatnosti od kojih potiče povećana opasnost po okolinu, a da se pri vršenju djelatnosti uopšte ne služimo opasnim stvarima.

⁴⁰ «U stvari radi se uvek o odgovornosti za opasne stvari. Pojam opasne stvari je širi od pojma delatnosti koja predstavlja povećanu opasnost po okolinu i on ga potpuno obuhvata. Jer, praktično govoreći, pri svakoj delatnosti koja stvara povećanu opasnost za okolinu, mi se služimo stvarima, koje, ako već nisu opasne po svojoj prirodi, postaju opasne upotrebom.» (citirano prema :Prof.Dr.Mihajlo Konstantinović: Osnov odgovornosti za prouzrokovanu štetu, Arhiv za pravne i društvene nauke, br.3, str.300, Beograd, 1958

⁴¹ S.Mihajlović, Odgovornost za štetu pričinjenu izvorom povećane opasnosti, Glasnik Adv.komore Vojvodine, br.4/75, Novi Sad, 1975, str.24.

Sudska praksa je još prije donošenja ZOO, u nekoliko slučajeva, smatrala opasnom djelatnošću i organizovanje masovnog okupljanja većeg broja ljudi na jednom mjestu, kao što su bili slučajevi odgovornosti sportske organizacije za štetu nastale zbog nekontrolisanog kretanja ljudi na stadionu,⁴² odgovornosti prevozničkog preduzeća za štetu nastalu na autobuskom stajalištu usljed guranja prilikom ulaska u autobus,⁴³ odgovornosti filmskog preduzeća za štetu nastalu na snimanju masovnih filmskih scena.⁴⁴

Tako se u presudi koja rješava slučaj nastupanja štete zbog nekontrolisanog kretanja ljudi na stadionu iznosi stav da se ne može tvrditi da je šteta nastala od opasne stvari, jer se iznenada pokrenuta masa ljudi ne smatra opasnom stvari, kao što se ni ljudi, kao živa bića, ne smatraju stvarima.

Nakon stupanja na snagu Zakona o obligacionim odnosima postaje sasvim jasno da je intencija zakonodavca bila da se pojam opasne stvari razdvoji od pojma opasne djelatnosti, što je uostalom i vidljivo iz odredaba čl.174-177 ZOO. Međutim, naša pravna nauka je uglavnom odbijala da prihvati razliku između pojma opasne stvari i opasne djelatnosti, pozivajući se na razloge koje je u tom pogledu dao prof.Konstantinović.

Tako teoretičar Stojan Cigoj⁴⁵, proširuje domašaj odredbi čl.175-177 ZOO koje se direktno odnose na imaoa opasne stvari i na vršioca opasne djelatnosti, što ukazuje na tezu subordinacije pojma opasne djelatnosti pod pojam opasne stvari, a što u svojoj konačnosti vodi izjednačavanju navedenih pojmova.

Ipak, pravna nauka područja bivše SFRJ⁴⁶, sve više odstupa od izjednačavanja pojmova opasne stvari i opasne djelatnosti, zalažući se za odvojeno tretiranje i regulisanje odgovornosti od opasnih stvari i opasnih djelatnosti, obzirom da zaista postoje situacije kada se ovi vidovi odgovornosti ne poklapaju.

ODREĐIVANJE POJMA OPASNE DJELATNOSTI U PRAVNOJ NAUCI I SUDSKOJ PRAKSI

Naša pravna teorija i sudska praksa su u više navrata pokušali da definišu opasnu djelatnost.

Tako, po Jakovu Radišiću opasna djelatnost je „svaka delatnost čovekova od koje pre-
ti veća, neuobičajena opasnost štete, koja se ne može uvek izbeći ni uz najveću moguću

⁴² Vidi presudu Vrhovnog suda Srbije br.Gž.1735/57 od 13.06.1957 godine, Zbirka sudskih odluka, knjiga II, sveska 2, str.374,

⁴³ Vidi presudu Vrhovnog suda Hrvatske br.Gž.2657/63 od 19.11.1964 godine, Zbirka sudskih odluka za, 1964 godinu, str.364,

⁴⁴ Vidi presudu Vrhovnog suda Jugoslavije br.Rev.1619/63 od 12.11.1963 godine, Zbirka sudskih odluka za 1963 godinu, str.327

⁴⁵ Vidi S.Cigoj, kod : Borislav Blagojević-Vrleta Krulj, Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Beograd, 1983, knjiga I, strana 646,648 i 656

⁴⁶ Vidi opširnije kod D.Popović, Odgovornost za opasnu delatnost u jugoslovenskom pravu, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, br.5/86, str.505-511, te kod Lj.Milošević, Obligaciono pravna odgovornost za štetu od opasne stvari i u vršenju opasne djelatnosti bez obzira na krivicu predviđenu zakonom, Pravni život br.11, str.1166, Beograd 1983.

pažnju poslenikovu.“⁴⁷

Naš teoretičar Stevan Jakšić određuje pojam opasne djelatnosti na slijedeći način: „Jedna delatnost predstavlja povećanu opasnost kada u njezinom redovnom toku, već po samoj njezinoj tehničkoj prirodi i načinu obavljanja, mogu biti ugroženi život i zdravlje ljudi ili imovina, tako da to ugrožavanje zahteva povećanu pažnju lica koja vrše takvu delatnost, kao i lica koja s njom dolaze u dodir.“⁴⁸

Po Stojanu Cigoju „da bi se neka djelatnost mogla smatrati opasnom, njena opasnost mora biti takva da pod okolnostima koje neko tvori znači posebnu opasnost, naročito zbog toga što tu opasnost i pored sve brižljivosti nije uvek moguće održati pod kontrolom i tako blagovremeno sprečiti nesreću.“⁴⁹

Teoretičar Boris Strohsack daje slijedeću definiciju opasne djelatnosti: „Opasnu delatnost predstavlja ona delatnost koja pod konkretnim okolnostima znači veću opasnost od prosečne s obzirom na okolnosti slučaja i lica (objektivno-subjektivni kriterijum) koje je vrši.

Pri tome nije nužno da je stvar koja se koristi kod vršenja takve delatnosti opasna, jer može biti opasno rukovanje stvari. Bitna može biti i činjenica što se stvar nalazi pod takvim okolnostima da je rukovanje tom stvari opasno.“⁵⁰

Prema Borisu Vizneru „pod opasnom djelatnošću se razumjevaju - sve one čovjekove aktivnosti kojima se stvara povećana opasnost štete za okolinu, bez obzira na to da li konkretna opasnost potječe od neke opasne stvari ili je djelatnost opasna sama po sebi, bez neke povezanosti sa opasnom stvari.“⁵¹

Bivši Savezni sud SFRJ u jednoj svojoj odluci iz 1975 godine navodi: „Delatnost sa povećanom opasnošću jeste takva delatnost koja po svojoj prirodi i načinu vršenja znači povećanu opasnost štete za život i zdravlje ljudi i za druga dobra.“⁵²

Vrhovni sud Hrvatske, u jednoj odluci iz 1977 godine ovako definiše opasnu djelatnost: „Određena djelatnost predstavlja djelatnost sa povećanom opasnošću kada zbog njevog redovnog vršenja može biti ugrožen život i zdravlje ljudi ili njihova imovina.“⁵³

Smatramo, da odvojeno tretiranje odgovornosti za opasne stvari i odgovornosti za opasne djelatnosti, ima svoju podlogu u ZOO i to posebno u okviru odredaba čl.175 – 177

⁴⁷ Vidi J.Radišić, kod : Slobodan Perović i drugi, Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Beograd, 1995, knjiga I, strana 402

⁴⁸ S.Jakšić, Obligaciono pravo, Sarajevo, 1962, strana 254

⁴⁹ S.Cigoj, Obligacijska razmerja, Zakon s komentarjem, Ljubljana, 1978, str.186

⁵⁰ B.Stohsack, Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti, II, strana 118

⁵¹ B.Vizner, Komantar zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, II knjiga, Zagreb, str.739

⁵² Vidi presudu Saveznog suda br.Gzs.27/76 od 14.05.1975 godine, objavljenu u Biltenu Saveznog suda br.3/76, str.40,

⁵³ Vidi odluku Vrhovnog suda Hrvatske br.Gž.2879/76 od 10.08.1977 godine, objavljenu u Pregledu sudske prakse Vrhovnog suda Hrvatske br.12/77, tačka 118, strana 28.

ZOO, stim što moramo primjetiti, da razlikovanje odgovornosti za opasne stvari od odgovornosti za opasne djelatnosti, ima svog opravdanja samo u onim slučajevima kada se radi o štetama od djelatnosti koje se obavljaju bez upotrebe opasnih stvari, a ne i u onim slučajevima djelatnosti pri kojima upotrebljavamo takve stvari.

U tim slučajevima, kada opasnu djelatnost vršimo uz upotrebu opasnih stvari (a takvih slučajeva ima najviše), sa velikom dozom sigurnosti možemo reći da je pojam opasne djelatnosti sadržan u pojmu opasne stvari, kao i da se u takvim slučajevima odgovorno lice sasvim sigurno može pozivati na egzoneracione razloge kao što su vanjski uzrok čije se dejstvo nije moglo predvidjeti, izbjeći ni otkloniti ili pak isključiva radnja oštećenog ili trećeg lica koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ni otkloniti.

SLUČAJEVI ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU OD OPASNE DJELATNOSTI U ZAKONU O OBLIGACIONIM ODNOSIMA, DRUGIM PROPISIMA I SUDSKOJ PRAKSI

Pored opštih pojmova o opasnim stvarima i djelatnostima, Zakon o obligacionim odnosima i neki drugi zakonski propisi kao što su propisi o odgovornosti u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi⁵⁴, propisi o vazdušnoj plovidbi⁵⁵, propisi o odgovornosti za nuklearne štete⁵⁶, propisi o lovstvu i slično, takođe sadrže pojedine slučajeve objektivne odgovornosti za opasnu djelatnost. Tako, treba pomenuti zakonsku odredbu o solidarnoj objektivnoj odgovornosti naručioca i izvođača radova na nepokretnosti za štetu prouzrokovanu trećem licu koja je nastala u vezi sa izvođenjem radova.⁵⁷

Kod ugovora o građenju, pored opšteg pravila o odgovornosti za nedostatke postoji i posebno pravilo o odgovornosti za solidnost građevine⁵⁸ kojoj su podvrgnuti izvođač i projektant, a koja obuhvata odgovornost za nedostatke u planu, nedostatke zemljišta i nedostatke u izradi građevine. I ovdje je riječ o objektivnoj odgovornosti za opasnu djelatnost, jer se djelatnosti projektanta i izvođača smatraju opasnim.

Prevoz takođe spada u opasnu djelatnost, pa zbog toga, kod ugovora o prevozu lica⁵⁹ prevoznik odgovara za sigurnost putnika po objektivnom principu i to za štetu nastalu putniku oštećenjem zdravlja, povredom ili smrću. Slična je situacija i kod ugovora o prevozu stvari kada prevoznik odgovara za gubitak ili oštećenje pošiljke koji se dogode od trenutka preuzimanja do trenutka predaje.⁶⁰

⁵⁴ Vidi čl.890 Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi ("Sl. list SRJ", br. 12/98, 44/99, 74/99, 73/2000 i "Sl. glasnik RS" br. 85/05)

⁵⁵ Vidi čl.132 Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju (Sl. list SRJ", br. 12 od 6. marta 1998; i br.15/98)

⁵⁶ Vidi čl.33 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja (Sl. list SRJ", br. 46 od 4.10 1996; i "Sl. glasnik Republike Srbije" br. 85/05)

⁵⁷ Vidi čl.207 ZOO

⁵⁸ Vidi čl.644 ZOO

⁵⁹ Vidi čl.685 ZOO, čl.17 i 18 Zakona o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju (Sl.list SRJ br.26/95) i čl.16 i 17 Zakona o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju (Sl.list SRJ br.26/95)

⁶⁰ Vidi čl.671 i 672 ZOO, čl.28 st.2 Zakona o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju (Sl.list SRJ br.26/95) i čl.16 i 17, 23 st.1 i 27 st.2 i 3 Zakona o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju (Sl.list SRJ br.26/95)

I lov se smatra opasnom djelatnošću, pa tako za štetu koju prilikom lova divljači prozrokuju lovci i njihovi pomoćnici vlasnicima odnosno korisnicima zemljišta, vode i šume, odgovara korisnik lovišta.⁶¹ Kao što smo to učinili za opasne stvari, i ovdje ćemo na generalan način ukazati na neke slučajeve koje je sudska praksa verificovala kao štete nastale od opasne djelatnosti, kao i slučajeve kada nije učinila.

Sudska praksa je naime uglavnom jedinstvena da rukovanje raznim mašinama, djelatnosti vojske, radovi pod zemljom, u kamenolomima, prenošenje teških tereta, radovi na istovaru teških predmeta, minerska i slična djelatnost kao što je rad sa eksplozivom i hemikalijama, radovi na sječi drveta, radovi na željeznici, rad policajca, noćnog čuvara, konduktera, konobara, radovi u padobranstvu, vježbe na gimnastičkim spravama, kao i štetne imisije koje prelaze uobičajenu mjeru predstavlja opasnu djelatnost za koju se odgovara po objektivnom principu.

Isto tako, u sudskoj praksi se nisu smatrali opasnim djelatnostima razne sportske igre kao što su fudbal, košarka, klizanje na ledu, takmičenje u skoku u vis, boravak u kazneno-popravnim domovima, vojna obuka sama po sebi, te samostalno kretanje vojnog lica za vrijeme vojne vježbe.⁶²

ZAKLJUČAK

Na kraju možemo zaključiti da su pojmovi „opasna stvar“ i „opasna djelatnost“ fleksibilni i direktivni, što znači da je sudskoj praksi ostavljeno da u svakom konkretnom slučaju izvodi zaključak o tome radi li se o opasnoj stvari odnosno opasnoj djelatnosti.

Relativnost, a i izvesna nedorečenost navedenih pojmova je posebno naglašena u ZOO, što za našu sudsku praksu otvara veliki prostor za kreativno i svrsishodno prosuđivanje svakog konkretnog slučaja odgovornosti za štetu, ali istovremeno daje i mogućnost za neprihvatljiva ekstenzivna tumačenja navedenih pojmova, koja mogu dovesti do pravne nesigurnosti. Ipak, jasni i razumljivi pojmovi opasne stvari i opasne djelatnosti i njihova međusobna distinkcija, su od ključne važnosti za pravilno prosuđivanje građansko-pravne odgovornosti za štetu od opasnih stvari i djelatnosti. Zbog toga smatramo da u zakonski tekst postojećeg ZOO konačno treba unijeti preciznije i sadržajnije definicije opasne stvari i opasne djelatnosti, te izvršiti njihovu međusobnu distinkciju.

LITERATURA:

- Cigoj S, Obligacijska razmerja, Zakon s komentarjem, Ljubljana, 1978, str.186
 Cigoj S, u Komentaru Zakona o obligacionim odnosima, Beograd, 1983, knjiga I, strana 646,648 i 656
 Jakšić S, Obligaciono pravo, Sarajevo, 1962, strana 254
 Kale B, Cesta kao opasna stvar i odgovornost organizacije koja njome upravlja: , Split,1970
 Karamarković L, Odgovornost za štete od automobila kao opasne stvari, «Glosarijum», Beograd, 2000.
 Konstantinović M, Obligaciono pravo, Opšti deo, u redakciji V. Kapora. Beograd, 1952.g.
 Kostić D, Pojam opasne stvari, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1975.g.

⁶¹ Vidi čl.55 st.1 Zakon o lovstvu ("Sl glasnik Republike Srbije" broj 39/93, 44/93, 60/93)

⁶² Detaljnije o pojedinim djelatnostima i odlukama u kojima je sudska praksa izrazila pozitivan ili pak negativan stav o tome da li se radi ili ne o opasnoj djelatnosti vidi kod . N.Mihailović, op.cit.str.18-22

- Mihailović, N, Objektivna odgovornost za štetu, Zbornik radova sa Savjetovanja "Prouzrokovanje štete i njena naknada", str.16, izdanje Perimex- Budva , 1998 godine,
- Mihajlović S, Pojam opasne stvari, Glasnik advokatske komore Vojvodine, 1971 , II 1,2 ;
- Mihajlović S, Odgovornost za štetu pričinjenu izvorom povećane opasnosti, Glasnik Adv.komore Vojvodine, br.4/75, Novi Sad, 1975, str.24.
- Milošević Lj, Obligaciono pravna odgovornost za štetu od opasne stvari i u vršenju opasne delatnosti bez obzira na krivicu predviđenu zakonom, Pravni život br.11, Beograd 1983, str.1166,
- Napijalo D, O odgovornosti za štete prouzročene opasnim stvarima i djelatnostima (s osloncem na praksu sudova – kauzalna odgovornost) , samostalno izdanje, Karlovac 1995.g.
- Napijalo D, Pojam i značaj "opasne stvari" u zakonskim tekstovima starih naroda, Advokatura, časopis Advokatske komore Srbije, br.2, Beograd, 1978, str.44,
- Popović D, Odgovornost za opasnu delatnost u jugoslovenskom pravu, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, br.5/86, str.505-511
- Radišić J, u Komentaru Zakona o obligacionim odnosima, Beograd, 1995, knjiga I, strana 402
- Rihtman Z, Opasnost i odštetna odgovornost, Osiguranje i privreda, Zagreb, X-XI, 1970.g.
- Stanišić S, Ogleđi iz građanskog prava, I izdanje, Udruženje pravnika Republike Srpske, Banja Luka, 2005, str.157
- Stojanović D, Odgovornost za naknadu genetičkih, anonimnih i zakasnelih atomskih šteta, Beograd, 1967, str.53, 57-58,
- Strohsack B, Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti, (Obligacijska razmerja II), Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1990, str.1 in 2.
- Tasić Đ, Odgovornost za rizik, Arhiv za pravne i društvene nauke, sveska X, Beograd, 1925.g.
- Vizner B, Komentar Zakona o obveznim(obligacionim) odnosima" knjiga 2, Zagreb 1978 g, str.800-802

Slobodan Stanišić, Ph.D.

A lawyer from Banja Luka and assistant professor at the Faculty of Law APEIRON University of Banja Luka

Debating the dangerous things and dangerous activities

Summary: The text explains the concepts and arranged "dangerous thing" and "dangerous activity" and points to legislative solutions, the views of legal doctrine and judicial practice, and views of the author in respect of liability for dangerous goods and hazardous activities

Key words: dangerous thing, dangerous activities, liability, damages
